

OLAYLARIN GÖLGESİNDE BİR SEÇİM: 1977 SEÇİMLERİ

Seyit SEVDİ*

1977 seçimlerine giderken Türkiye, 1.Milliyetçi Cephe iktidarı tarafından yönetiliyordu. Milliyetçi Cephe Döneminde artan ölümler döviz sıkıntısı, artan iç çatışmalar, ekonomik zorluklar 1977 seçimlerine giderken önemli sorunlar idi. Seçimlere gidilirken CHP Bülent Ecevit önderliğinde en güçlü partilerden biri idi. Ecevit halk arasında “Kıbrıs Fatih”, “Karaoğlan” olarak anılıyor ve “Umudumuz Ecevit”¹ pankartları ile donatılmıştı.

1977 yılı seçimlerine girilirken Cumhuriyet Halk Partisi’nin sloganı, 555K’yı anımsatan bir formülle, “altıncı ayın altısında saat altıda Ecevit Başbakan” şeklinde olmuştur.² Adalet Partisi’nin 1977 seçimlerine girilirken kullandığı sloganlar; “Milliyetçiler AP’ de birleşiniz”, “Barajlar Kralı Demirel”, “Başbakan Demirel”, “Dün Menderes, bugün Demirel”, “Muhteşem Süleyman”, “Milliyetçi Başbakan”, “Büyük Türkiye’nin mimari Demirel” olarak belirlenmiştir.³ Milliyetçi Hareket Partisi 1977 seçimlerine girilirken kullanacağı sloganları belirlemiş, Genel Sekreter Ali Fuat Eyüboğlu MHP’nin seçimlerde kullanacağı sloganları açıklamıştır: Buna göre MHP; “Güçlü devlet, zengin millet”, “Kurtuluş Türkes’te”, “Komşusu açken, tok yatan bizden değil”, “Kardeşlik, sevgi ve beraberlik içinde kalkınma” sloganlarını kullanma kararı almıştır.⁴

MİLLİYETÇİ CEPHE İKTİDARI DÖNEMİNDE OLAYLAR

Milliyetçi Cephe iktidarına giderken Mart ayındaki olaylara bakarsak:

Cephe Hükümetinde Liranın değeri dolara göre yeniden düşürülmüştü. Böylece 1 dolar 16,50 kuruştan; 17 lira 50 kuruşa; Alman Markı 6 lira 85 kuruştan, 7 lira 30 kuruşa yükselmiş, liranın değeri iki yılda %23.6 oranında düşürülmüştü.⁵ Bu dönemde Adana’ da bir öğrenci yurdu basılıp 1 öğrenci öldürülmüş, her gün birer genç öldürülüyordu. Trabzon’ da bir öğretmen ve Denizli’ deki çıkan çatışmada bir öğrenci öldürülmüştü.⁶ Mart ayında artan çatışmalar komandoların silahlı çatışmalara girmesi ve Dünya Bankasının açıklama⁷ yapması, Türkiye’ nin dış borcunu ödemeyecek hale gelmesi elbette seçimin erken alınmasına neden olacaktı.

AP’ nin grup toplantısında erken seçim kararı Meclis Başkanlığına verilmişti. CHP ise grubunda ise erken seçim kararı onaylanmıştı. Milliyetçi Cephe ortağı MSP ise, erken seçimi engellemek için uğraşlar veriyordu. Erbakan, Biz başkalarını da sürükleyecek hizmeti yürütecek güçteyiz açıklamasını yapmıştı.

*Dokuz Eylül Üniversitesi, Lisans Öğrencisi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, E- Posta: seydi.92@outlook.com

¹ Geniş halk kitleleri ise sokaktaki çatışmalardan ve hükümetin derme-çatma görüntüsünden ülkeyi selamete çıkaracak bir umut peşindeydi. “Umudumuz Ecevit” sloganı böyle doğdu. Suavi Aydın, Yüksel Taşkın, **1960’ tan Günümüze Türkiye Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017, s. 282

*Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü. E-posta: seydi.92@outlook.com

² Alper Gülbay, 12 Mart’ tan 12 Eylül’ e Türkiye’ de Seçimler Ve Sonuçları, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2017, s. 175

³ Alper Gülbay, a.g.t., s. 178

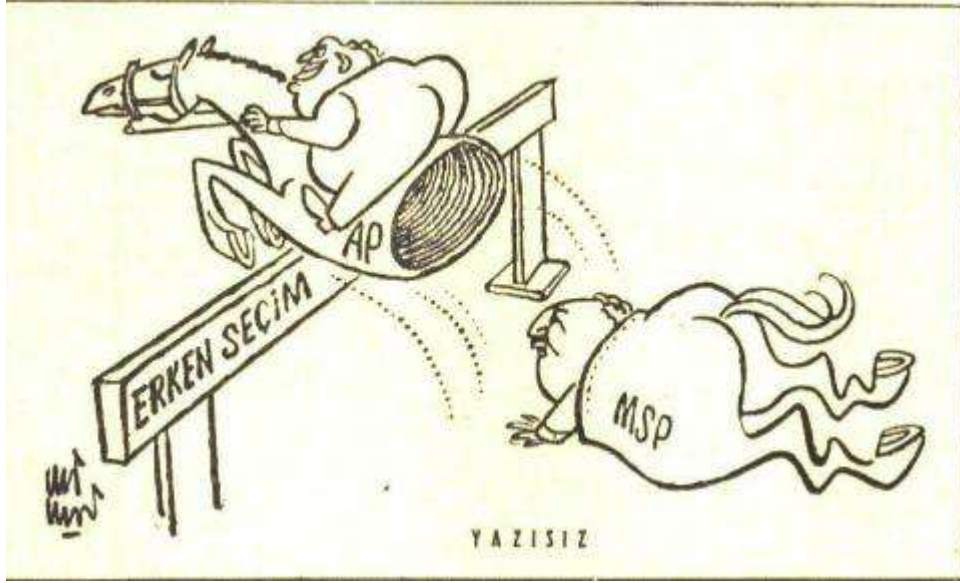
⁴ Alper Gülbay, a.g.t., s. 187

*Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü. E-posta: seydi.92@outlook.com

⁵ “Lira’ nın değeri dolara göre yeniden düşürüldü.” 2 Mart 1977, Cumhuriyet, “1 Dolar=17,85”, Milliyet, 2 Mart 1977

⁶ “Denizli’ deki..”, Cumhuriyet, 7 Mart 1977

⁷ Hazırlanan raporda “Türkiye’ nin artık dış kredi alacak bir ülke olmaktan çıktığı yolunda karar vermiş ve seçimlere değin Türkiye’ ye herhangi bir seçimde ya da miktarda kredi vermekten vazgeçmiştir.” açıklamasını yapmıştı. Cumhuriyet, 9 Mart 1977

24 Mart 1977 Cumhuriyet, MSP' nin erken seçimi engelleme çabası

Böylece CHP' nin erken seçim konusunda karar için iç tüzükten “Danışma Kurulu” nu çıkararak ve konunun doğrudan Anayasa Komisyonu görüşüldükten sonra genel kurulda açık oya sunulması öngören iç tüzüğün 93 . maddesi ile ilgili değişiklik Anayasa Komisyonunda görüşülmüş ve değişikliğin tümü MSP ve DP' lilerin karşı oylarına rağmen CHP ve AP oylarıyla kabul edilmişti.⁸ Millet Meclisinin iç tüzüğünde yapılan değişiklik neticesiyle MSP' liler bunu engellemeye çalışmış tüm engellemelere rağmen karar çıkmıştı. Böylece tüzük 4 Nisan da kabul edilmiş, seçim tarihi AP ve CHP' lilerin antlaşmasıyla 5 Haziran 1977 tarihinde yapılacaktı.⁹

Kararın alınmasıyla beraber yeniden Türkiye' de şiddet olayları artmaya başlamıştı. Partiler arası bir geçişte yaşanmaya başlamış, bu geçişler şöyledir: “AP, daha önce MC kurulurken kendisine destek veren DP milletvekillerinden henüz AP üyesi olmayanları kendisine katmaya başlamıştır. 11 Nisan'da Nazım Baş ve 3 bağımsız milletvekili, 18 Nisan'da Aydın Menderes ve Rasim Cinisli AP' ye katılmışlardır. 20 Nisan'da MHP eski genel başkan yardımcısı Osman Yüksel Serdengeçti MSP' ye, geçmiştir.”¹⁰ bu geçişlerle beraber seçim gününe kadar bir sürü olaylar yaşanacaktı.

1977 PARTİLERİN SEÇİM BEYANNAMELERİ

CHP VE SEÇİM BİLDİRİSİ

CHP Seçim Bildirgesini kısa hazırlamış ve bu bildirmede konu başlıkları olarak, “öğrenci olaylarına değilineceği, CHP iktidarında gerçek barışın sağlanacağı ve üniversitelerde cinayet olaylarına son verileceği” vurgulanacaktı.¹¹ Antalya, Isparta, Serik' te yaptığı konuşmalarda vaddlerini açıklayan Ecevit kısaca şunları söylemişti:¹²

- Ekonomi daha hızlı büyüyecektir.

⁸ “Tüzük değişikliği önerisi, Komisyonunda kabul edildi”, Cumhuriyet, 30 Mart 1977

⁹ Buna göre, DP Grubu çekimser oy vermiş, MSP' den tek milletvekili Vahdettin Karaçorlu oylamaya katıldı ve red oyu verdi. CHP, AP, MHP, CGP' liler olumlu oy kullanmıştı. Böylece Meclis 1 red ve 7 çekimser oya karşı 342 oyla erken seçim kararı alınmıştı. “SEÇİM 5 HAZİRAN' DA”, Milliyet, 6 Nisan 1977

¹⁰ Fuat Özdiç, “Hegemonya Krizi ve Türk Sağı: Birinci Milliyetçi Cephe Örneği”, Gazi Üniversitesi Kamu ve Yönetimi Ana Bilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilimler Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2013, s. 147

¹¹ “CHP:Analar- Babalar, iktidarımızda çocuklarından emin olacak”, Milliyet, 24 Nisan 1977, s. 7

¹² “Ecevit: Kuracağımız düzende komünizmin kaynağı kurutulacak”, Milliyet, 9 Mayıs 1977, s. 7

- Bir yandan gelişme hızlandırılırken bir yandan da gelişme nimetlerinin toplumda ve ülkede adaletle bölüşülmesi sağlanacaktır.
- Köykentler düzeniyle köyler değil, köylülerin gücü birleştirilecektir.

CHP' nin seçim afişlerinde şunlar yer alıyordu:¹³

- CHP en başta. CHP' ye evet demek -barışa, özgürlüğe- insanca ve hakça gelişmeye- evet demektir
- Hızlı ve hakça gelişme. CHP...
- Köylüden başlayan gelişme, köye kadar sanayileşme, CHP...
- Analar- çocuklarınızı oylarınızla koruyun – CHP...
- Silah gidecek- barış gelecek. (bu afişte, siyah boya ile tabanca resimlerine karşılık, beyaz güvercinlikler bulunmaktadır. Silah gidecek yazısı da karartılmış durumda iken, barış gelecek yazısı beyazdır.)
- Topluma barış – halka refah – kişiye özgürlük. CHP...
- Tek yol. Oy. CHP...
- Gücümüzü halktan ve haktan alıyoruz...
- İçte huzur – dışta onur. CHP...

Bu broşürler illere gönderilmiş ve CHP'nin seçim propagandaları için dağıtılacak ve asılacaktı.

AP VE SEÇİM BEYANNAMESİ

AP' nin “KERVAN YÜRÜYECEKTİR” adlı seçim beyannamesinde değerlendirmelerde 5 Haziran 1977 seçiminin önemini ve seçimlerin ülkeye istikrar getirmesini, seçim ortamında Türkiye' nin siyasal tablosu, güvenlik meselesi ülke için en önemli mesele olması, Adalet Partisi' nin milliyetçi inancın temsilcisi olduğu, CHP' nin Ak Günlere seçim bildirisini eleştirmesi ve Akgün ve Karagün için hesaplaşılması şeklinde bildiride yer alıyordu.¹⁴ 5 Haziran 1977 seçimleri için de “Bu seçim,1973 yılından beri vukua gelen hadiselerin ve sorumlulukların bir muhasebesini yapacaktır. Aslında bu hesaplaşma bir zaruret halinde ortaya çıkmıştır. Halk Partisi erken seçim kararına "Hayır" diyemediği için "Evet" demek zorunda bırakılmıştır. 5 Haziran 1977 seçimleri milletimiz için tarihi bir fırsattır.”¹⁵ değerlendirme yapılmış ve seçimin önemine değinilmiştir. Ayrıca pilot il kalkınma uygulaması, gecekonduların tapuya kazandırılması, her köye telefon, her köye elektrik, her köye köy konağı, her köylüye emeklilik, felaketler karşısında yıkılan evlerin devlet tarafından karşılıksız olarak yapılması, büyük kentlere 100-150 binlik stad yapımı, gibi hususlar vaatlerde yer almaktaydı.¹⁶ Demirel ayrıca “Askerliği kısaltacağız.” demişti. Sloganlar ise kırat üzerinde hazırlanmış ve söylevler şöyle idi:

- Anarşiye, bölücülüğe, yıkıcılığa karşıyız.
- Milliyetçiyiz güçlüyüz.
- Milliyetçiler AP' de birleşiniz.
- AP Büyük Türkiye

¹³ “CHP' nin seçim afişleri hazırlandı”, Milliyet, 12 Mayıs 1977, s. 6

¹⁴ TBMM Kütüphanesi, Adalet Partisi 1977 Seçim Beyannamesi, Bkz. [https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DIJITAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/SIYASI%20PARTI%20YAYINLARI/197600323%20ADALET%20PARTISI%20SECIM%20BEYANNAMESI.pdf](https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DIJITAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/SIYASI%20PARTI%20YAYINLARI/197600323%20ADALET%20PARTISI%20SECIM%20BEYANNAMESI%201977/197600323%20ADALET%20PARTISI%20SECIM%20BEYANNAMESI.pdf)

¹⁵ TBMM Kütüphanesi, Adalet Partisi 1977 Seçim Beyannamesi, s. 6

¹⁶ “Demirel:Ap tek başına seçimi kazanacaktır.”, Milliyet, 14 Mayıs 1977, s. 6

- Herkese emeklilik
- Müslümanlığa hizmeti siyaset için değil Allah rızası için yaparız
- Milliyetçiyiz, inançlıyız, yapıcıyız.
- Her köye elektrik
- Komünizme hayır.
- Seçim için değil rejim için
- Türkiye bölünmez bir bütündür.

Afişleri seçim meydanlarında yer alacaktı.¹⁷

MSP VE SEÇİM BEYANNAMESİ

Milli Selamet Partisi, 1977 seçimlerine girilirken kullanacağı sloganları belirlemiş; Erbakan, ikinci atom bombası olarak nitelediği seçim sloganlarını şu şekilde açıklamıştır: “Önce ahlak ve maneviyat”, “Montaj değil, ağır sanayi”, “Köylüyü, işçiyi memuru, esnafı, dar gelirliyi; faize, vergiye ezdirmeyeceğiz. Herkese refah”, “Uydu değil, lider Türkiye”, “Yeniden Büyük Türkiye”, “Doğru yol, haklı yol”, “Millî görüşe inananlar birleşelim” gibi sloganlar vardı.¹⁸ MSP seçim beyannamesi başlık şu idi: "İnananlara Müjde" "Zafer inananlarındır." "...VE Zafer Yakındır." şeklinde idi. Seçim Beyannamesini özetlersek içerisinde şunlar vardı:¹⁹

1. İç Barış, Kardeşlik,
2. Huzur Manevi Kalkınma
3. Hakiki Maddi Kalkınma
4. "Herkese Refah" Lider Ülke Türkiye,
5. Şahsiyetli Dış Politika

Şeklinde ana başlıklar halinde düzenlenmişti. Her köye Kuran Kursu açılması, her köye imam hatip okulu, her il’ e manevi ilimler üniversitesi açılması, Hac İşleri Umumi Müdürlüğü kurulması, Genel sağlık sigortasının yürürlüğe konması, Milletvekili sayısının 300’ e inmesi MSP’ nin seçim beyannamelerinde yer alan bildirilerdi.²⁰

MHP VE SEÇİM BEYANNAMESİ

MHP ise **“TÜRK MİLLETİ UYAN”** adlı sloganla seçim beyannamesini ana başlıklar altında şöyle açıklayacaktı:

Bugün Türk milleti, şanlı ve mutlu tarihiyle tam manasıyla tezat teşkil eden bir bunalım döneminde bulunmaktadır. İç ve dış şartlar, Türk milletinin dertlerinin hallini zorlaştırmaktadır. Dünya şartları, Türk milletinin millî savunmada, iktisatta, kültür ve inançta çok kuvvetli olmasını gerektirirken, maalesef her sahada derin bunalımlar yaşıyoruz.

Tarihin bu dönüm noktasında, TÜRK MİLLETİ, TÜRK DEVLETİ, TÜRK VATANI , idealist, fedakâr, vefalı imanlı evlâtlarını bir varoluş mücadelesine, bir kurtuluş hareketine çağırılmaktadır.

Bu çağırışı bir gönül seferberliği olarak bayraklaştıran, fedakâr, ülkücü ve imanlı Türk insanının tek ümidi olan MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ :

¹⁷ “AP’ NİN SEÇİM AFİŞLERİ VE SLOGANLARI”, Milliyet, 14 Mayıs 1977, s. 6

¹⁸ Alper Gülbay, a.g.t., s. 181

¹⁹ TBMM Kütüphanesi, Milli Selamet Partisi 5 Haziran 1977 Seçim Beyannamesi, Seçim Beyannamesi, s. 5
Bkz. https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DIIJITAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/SIYASI%20PARTI%20YAYINLARI/197600581%20MSP%20SECIM%20BEYANNAMESI%201977/197600581%20MSP%20SECIM%20BEYANNAMESI%201977%200000_0094.pdf

²⁰ “MSP seçim bildirgesi”, Milliyet, 12 Mayıs 1977, s. 6

— Şartlar ne olursa olsun, Türk devletinin bağımsızlığı ve vatanın bölünmezliği ilkesi uğrunda ve hür demokratik rejimi paydihar kılmak için bütün gücüyle mücadele etmeyi,

— Komünizm, emperyalizm ve insanlık düşmanı her türlü akıma karşı yılmadan usanmadan millet varlığını savunmayı,

Türklük-Gurur ve Şuuru ile İslâm Ahlâk ve faziletini, her türlü istismar ve tahripten kurtararak gönüllerde yaşatmayı,

— Vurguna, tefeciliğe, sömürüye karşı, hakkı, adaleti ve insan haysiyetini hakim kılmayı,

— Hızlı bir kalkınma sağlayarak, milletimizi dışarıya muhtaçlıktan ve sefaletten kurtarmayı,

— Bütün imkânları seferber ederek, her aileyi insanca yaşayacağı bir yuvaya, muhtaç olmadan geçineceği bir gelire sahip kılmayı,

— Tarım iş, tarım sigorta, toplu sözleşme ve tek sendika kanununu çıkarmayı, sarı sendikacılığa son vermeyi,

— Hülasa, herkesin mutlu, herkesin hür, herkesin refahlı olduğu BÜYÜK MİLLİYETÇİ TÜRKİYEYİ KURMAYI.. .

TAAHHÜT EDER...

Devlet, vatan ve demokrasi düşmanlarının döktüğü kanlarımızı, şanlı ve şerefli mazimizi ve bütün Türk milletini, bu taahhütümüze şahit tutuyoruz...

SEVGİ, ADALET VE KARDEŞLİK İÇİNDE

BÜYÜK TÜRKİYE ÜLKÜSÜ'NÜN

ÖNCÜ KADROSU MHP..."²¹

Şeklinde seçim beyannamesini özetlemişti. MHP, AP gibi "BÜYÜK TÜRKÜYE" yi kurmayı hedefliyor ve seçim beyannamesini açıklıyordu.

²¹ TBMM Kütüphanesi, 1977 Milliyetçi Hareket Partisi Seçim Beyannamesi, Ankara, 1977, s. 3-5

1977 Seçimleri MHP Afişleri, Milliyet

CGP VE SEÇİM BİLDİRGESİ

Seçim Bildirgesini açıklayan Turhan Feyzioğlu basın toplantısında şu konulara değinmişti:²²

- CGP bir fikir, program ve inanç partisidir.
- Türkiye öteden beri söylenen ve bir türlü açığa çıkarılmayan rüşvet ve suiistimaller için bir kanun teklifi getirmeyi
- Türk Ceza Kanununda değişiklik yaparak “ Rüşvet verene de alan kadar ceza verilmesi” ni,
- İftira ve tertibi önleyecek ve fakat rüşvet işini ortaya çıkaracak değişiklik getirilecek. Örneğin rüşvet verene ceza verilmesi gibi,
- Biradercilik ile dine ve manevi değerlere bağlılık bağdaşmaz. Haramcılıkla ahlak bağdaşmaz.
- CGP, kendisine oy verenlerin başını utançla yere eğdirmeyen partidir.”

Şeklinde açıklamıştı.

1977 Seçimlerine Doğru Liderlerin Konuşmaları

Washington Post seçim için yaptığı değerlendirmede Ecevit veya Demirel’ in tek başına iktidara gelmesinde yararlı olacağını belirtmişti. Yayınladığı yorumda, “5 Haziran seçimlerindeki asıl sorun, Ecevit veya Demirel’ in kesin çoğunlukla başa gelerek, Batı aleyhtarı Milli Selamet Partisine dayanmadan hükümet edebilmeleridir. Bu iki lider de, Türkiye’ nin Batı ile ilişkilerinin devam ettirmesinin avantajlarına inanmaktadırlar. İkisinden biri de çoğunlukla başa gelmesi halinde, Kıbrıs konusundaki sıkışmayı çözebilecek ufak jestleri yapabilirler.” demiş, aynı zamanda Demirel ve Ecevit’ in tek başına iktidara gelmelerindeki yarara dikkat çeken Washington Post, “Bu arada, Washington, Ege

²² “CGP’ nin seçim bildirgesi açıklandı”, Milliyet, 16 Mayıs 1977, s. 6

konusunda arabuluculuğa hazırdır. Büyük diplomatik yetenek ve biraz da şans ve Kongrenin de sorumluluğunu anlaması koşuluyla, yaz ayları daha iyi günler getirebilir. Aksini insan düşünmek bile istemiyor.” değerlendirmesi yapmıştı.²³

Demirel seçimlere giderken MHP ile iş birliği yapmak istemişti. Lakin MHP lideri Türkeş buna karşı çıkmış²⁴ ve işbirliğini reddetmişti.²⁵ DİSK aynı zamanda neden CHP’ yi desteklediğini şöyle açıklamıştı:

Ecevit ise Zonguldak’ da yaptığı konuşmada, işçiler ve çalışanlar yararına kurulmak istenen hakça düzene karşı çıkan siyasal güçlerin başında AP’ nin geldiğini söylemiş, *“Fakat ne gariptir ki bazı TÜRK-İŞ yöneticileri CHP ile AP’ yi bir koymaya çalışıyorlar. Büyük sermaye çevrelerinin hatta daha çok vurguncu ve sömürücü çevrelerin temsilcisi durumunda olan üstelik faşistlerin himayesine sığınan bir partiyle, çalışanların haklarını ve yararını her şeyin üstünde tutan bir partiyi aynı kefeye koymaya kalkışan bir işçi sendikası konfederasyonu, belli ki, kendi içinde önemli sorunlarla ve çelişkilerle karşı karşıyadır.”* Sözlerini söylemiş aynı zamanda Türkiye’ nin bozuk düzenini sömürsünden kendilerini bir ölçüde kurtarabilen tek halk kesiminin işçiler olduğunu, işçilerin bu duruma erişmesinin de CHP’ nin sağladığını, özgür ve güçlü sendikacılığın 1963’ te CHP tarafından getirildiğini anlatan Ecevit toplu sözleşme ve grev haklarının tanındığını belirterek *“Türkiye’ de CHP’ nin gerçekleştirdiği bu haklar, başka demokratik ülkelerde olduğundan daha geniştir.”* açıklamasını yapmıştı.²⁶

DİSK’ in CHP’ yi destekleyeceğini açıklaması ve neden CHP’ yi desteklediğini, *“DİSK’ in 1977 genel seçimlerine ilişkin kararı Konfederasyonumuzun ısrarla izlediği demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı ile demokrasi ve toplumsal ilerleme için verdiği savaşın günümüz koşullarındaki en doğal gereğidir.”* denilerek, CHP’ nin desteklenmesini açıklamıştı.²⁷ Aynı zamanda Türkiye Gazeteciler Sendikası da CHP’ yi destekleme kararı almıştı.

Uşak’ ta konuşan Bülent Ecevit, “Halkın oyları 5 Haziran’ da silahları susturacak ve halkımız eşkiyanın elinden kurtulacak” demiş, MC Cephesini “Soyguncular Cephesi” olarak nitelmişti.²⁸ Seçim çalışmasını Erzurum’ da açmayı planlayan Demirel aynı zamanda Adnan Menderes döneminde kalan bir geleneğide devam ettiriyordu. AP’ liler CHP’ nin “6 Haziran... Başbakan Ecevit” sloganına karşılık “KOLEJ ÇOCUĞU DEĞİL KÖYLÜ ÇOCUĞU” sloganını bulmuş ve “Büyük Türkiye” ile sloganını hazırlıyordu.²⁹

Aynı zamanda DP lideri Bozbeyle Çanakkale İl Kongresinde yaptığı konuşmada, *“CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit ile Başbakan Süleyman Demirel’in seçim güvenliğine ilişkin tutumlarını”* kınamış ve *“seçim güvenliği konusunda kaygılıyız.”* demişti.³⁰ Erbakan ise Urfa’ da yaptığı konuşmada AP ve CHP’ yi sert bir dille eleştirmiş, *“Dış mihrakların etkisi ile AP ve CHP’ nin birleşeceğini biliyorduk”* demiş, *“Ağır sanayi hamlesinin*

²³ “Sorun MSP’ siz hükümet kurabilme”, Milliyet, 19 Mayıs 1977, s. 7

²⁴ Görüşme de Demirel’ in AP listesinden MHP adaylarına kontenjan vermeyi önerdiği, buna karşılık Türkeş’ in bugünkü hükümet protokolünde yer alan “seçim işbirliği yasası” nın çıkarılmasını koşulunu öne sürmüştü. “Türkeş ile AP”, Cumhuriyet, 16 Nisan 1977, “Demirel: MHP ile işbirliğini görüşüyoruz”, Milliyet, 15 Nisan 1977

²⁵ Demirel’ in MHP ile işbirliği önerisini Türkeş Kabuk Etmedi”, Cumhuriyet, 15 Nisan 1977

²⁶ “Ecevit: TÜRK-İŞ CHP ile AP’ yi aynı kefeye koyamaz”, Cumhuriyet, 16 Nisan 1977, “Ecevit: Sağ partilerin iktidar olasılığı yok”, 16 Nisan 1977

²⁷ “DİSK: CHP’ yi demokraden yana olduğu için destekliyoruz”, Cumhuriyet, 17 Nisan 1977

²⁸ “CHP Genel Başkanı Uşak’ ta konuştu”, 10 Nisan 1977

²⁹ “Demirel kampanyayı Erzurum’ da açıyor”, Milliyet, 13 Nisan 1977, s. 7

³⁰ “Bozbeyle: DP,Seçim güvenliğinden kaygılı”, Milliyet, 11 Nisan 1977, s. 7

engellenemeyeceğini” öne sürmüş, “Peygamberler ve evliyalar şehri Urfa’ ya Cenabı Hakkın lutfu ile çok hizmetler getirdik” diyerek, açılan fabrikalar hakkında bilgi vermişti.³¹

CGP Lideri Turhan Feyzioğlu İzmir merkez ilçe kongresinde yaptığı konuşmada, “CGP’ nin ülkede huzur ve güvenin hakim olması için büyük bir içtenlikle çalıştığını” öne sürmüş, “Anarşiye ve şiddet hareketlerine karşı can mal ve mal güvenliğini sağlayacak tedbirleri alabilecek parti Cumhuriyetçi Güven Partisi’ dir.” demişti.³²

Ecevit Batı Karadeniz Ereğlisi ve Düzce de yaptığı konuşmalarda orman köylüsünün sorunları üzerinde durarak, “Türkiye’ nin bozuk düzenine orman öylüleri yoksul kalmakta, ama bir avuç orman ürünleri aracısı, orman köylüsünün emeğinden servet yapmaktadır.” demiş, aynı zamanda CHP iktidara geldiğinde bu düzene son vereceğini şöyle seslenmiştir: “Türkiye’ nin bütün orman köylülerine, 50 gün sonra iktidara gelecek bir partinin, CHP’ nin, bir yetkilisi olarak sesleniyorum: Ormanları iyi koruyunuz, 50 gün sonra kurulacak halk iktidarı ile ormanların bütün nimetleri sizin olacaktır.” demiştir.³³

Ecevit’ in partisinin açık hava toplantısında yaptığı konuşmada, MC iktidarının dış politikasını ve dış Türklerle ilgili tutumunu eleştirmiş, bu çizgideki bir iktidarın milliyetçi olamayacağını belirterek, “5 Haziran seçimleriyle gerçek milliyetçiler iktidara gelecektir. Daha güçlü, daha bağımsız bir Türkiye doğacaktır. Barış içinde özgür bir toplum yaşamı başlayacaktır Türkiye’ de. Bir avuç vurguncunun, karaborsacının, sahte ihracatçının, yağ ithalatçısının ya da çok uluslu sermaye çevreleriyle yerli işbirlikçilerinin değil, Türk halkının kalkındığı hakça bir gelişme dönemi açılacaktır ülkemizde” demiş konuşmasını şöyle devam ettirmiştir, “Sahte milliyetçiler, yabancılardan izin alınmadıkça Türk köylüsüne haşhaş etkiremezsinin” derken, “Cumhuriyet Halk Partisi ülkemizde haşhaş ekimini başlatmıştır. Haşhaş ekimini de başlatırken de, insan sağlığını, korumak üzere aldığı etkin önlemlerle bütün dünyada Türkiye’ ye saygınlık kazandırmıştır. Milliyetçi geçinenler yıllardır milletimizi cephele bölüp iç savaşa ve faşizme doğru sürüklerken, Kıbrıs Türklerini ise ıstıraplarıyla baş başa bırakırken, Cumhuriyet Halk Partisi, 1974’ de milli birliğimizi sağlamlaştırmıştır. Türkiye’ de Kıbrıs Türklerine de barış ve özgürlük getirmiştir.” demiştir.³⁴

Bülent Ecevit Balıkesir ve Kütahya’ da yaptığı konuşmada AP-MHP işbirliğini sert dille eleştirmiş, Demirel’ in krallık, Erbakan’ ın da sultanlık ilan ettiğini söyleyerek, “5 haziranda krallık da sultanlık da yıkılacak, cumhuriyet kurulacaktır. Ciddiyetsizlikte Erbakan yalnız değil, onunla Demirel yarış ediyor. İktidara geleceğiz, boş temelleri dolduracağız” demiştir.³⁵

Erbakan ise Adıyaman’ da yaptığı konuşmada, “Biz, AP gibi yabancı sermayenin trafik memuru değiliz. Çünkü onlar memleketi hep yabancı sermayeye terk ettiler. Milli Selamet olarak biz bu işlere sahip olduk. Ne yapılacağını biz tespit ettik. Bu beş yıllık planımızda sadece fabrika kurmakla kalmıyoruz. Fabrika kuran fabrikaları da kuruyoruz.” demiştir.³⁶

CGP Genel Başkanı Feyzioğlu İstanbul basın toplantısında şunları söylemişti: “Aşırı sola göz kırpanlara sağa teslim olanlara değil, doğru yolda yürüyen CGP’ ye oy vermekle, rejim ve devlet güç kazanır.” demiş, “Nasıl 1969 ve 1973 seçimlerinden sonra hükümetlerin kuruluşunda CGP’ ye ihtiyaç duyulmuş ise, 1977’ den sonra da, CGP gibi yapıcı ve medeni

³¹ “Erbakan:CHP ile AP birleşip hukuk duvarlarını yıktı”, Milliyet, 11 Nisan 1977, s. 7

³² “Feyzioğlu: Şiddeti önlemeye çalışıyoruz”, Milliyet, 11 Nisan 1977, s. 7

³³ “Ecevit: CHP tek başına iktidara gelecektir”, Cumhuriyet, 17 Nisan 1977

³⁴ “Madeni ve petrolü devlet işletip değerlendirecek”, Cumhuriyet Gazetesi, 18 Nisan 1977

³⁵ “Ecevit: AP namıyü sandığa tercih ediyor”, 25 Nisan 1977

³⁶ “Erbakan”, Cumhuriyet, 25 Nisan 1977, s. 9

bir partiye ihtiyaç duyulacaktır” açıklamalarını yapmıştı.³⁷ MHP’ nin 13. Kurultayında yeniden lider seçilen Türkeş koalisyon ortaklarını sert bir dille eleştirmiş, “Bu seçimlere tek başımıza giriyoruz. Hiçbir parti ile seçim ittifakı yapmadık. Başka parti ile ortaklığımız yoktur.” demiş, aynı zamanda ad vermeden Demirel, Erbakan ve Feyzioğlu için de “Türk milletinin davası büyüktür. Büyük dava korkak parti liderleriyle, tutarsız, dengesiz, cahil parti başkanlarıyla, şakacılarla çözülemez. Türk milletini sokaklarda, meydanlarda kıskırtan bir gün Amerikan, bir gün Doğu Bloku, bir gün Üçüncü Dünya yanlısı olan kişilerle bu dava yürümez” demişti.³⁸

Adıyaman da konuşan MSP lideri Erbakan, “Memleketimizi milli, güçlü, süratli yaygın şekilde kalkındırıyoruz. Çünkü programımızı biz yazıyoruz. Memleketimize ne lazımsa biz tespit ediyoruz. Biz AP gibi yabancı sermayenin trafik memuru değiliz. Çünkü onlar memleketi hep yabancı sermayeye terk ettiler. Milli Selamet olarak biz bu işlere sahip olduk.” demiş³⁹

Seçimler yaklaştıkça şiddette artıyordu. Bülent Ecevit Niksar’ da AP ve MHP’lilerin saldırısına uğramıştı. Ecevit ve beraberindekiler kurşunlarla delik deşik olan seçim otobüsünde yere yatarak korunabildiler. CHP Genel Sekreteri ise olayı AP’li gençlik Bakanı Erek tarafından düzenlendiğini öne sürmüştü. Ecevit hem kente girerken, hem de kent içindeki konuşmasından otele giderken iki kez saldırıyla karşılaşmıştır. Ecevit, “Niksar’da beni ve sizi kurşunlayanlar, taşıyanlar iktidardaki haydutların uşaklarıdır. Türk çocuklarının kanına girenler Türk değildir, müslüman değildir” demiş, “suçlular yakalanmadıkça Niksar’dan ayrılmayacağını” söylemiş ve Niksar Savcılığınca el konmuş dün gece 2 kişi yakalanarak gözaltına alınmıştı.⁴⁰ Ecevit Erzincan’ da silahlı, taşlı ve sopalı saldırıya uğramış, ikisi polis ve üç kişi yaralanmış, ülkücü oldukları bildirilen 10 saldırgan da gözaltına alınmıştı.⁴¹ Ankara’ ya dönen Ecevit, uğradığı saldırılar karşısında, halk tarafından görkemli şekilde karşılanmış ve halk Ecevit’ e destek çıkmıştı.

1 Mayıs 1977 yılına gelindiğinde İşçi Bayramı görkemli bir törenle ve büyük bir coşkuyla yüz binlerin katılımıyla kutlanmıştı. Lakin bir ateş açılmasıyla⁴² 1 Mayıs kanlı bitmişti.⁴³ Demirel yaptığı konuşmada, Maalesef memleketin huzurunu musallat olanlar seçime tuzak kurmakla meşguldürler. İstanbul hadisesi çok vahimdir. Üzüntü duymamak mümkün değildir. Hadise toplantı dağılmak üzere iken çıkmıştır. Güvenlik kuvvetlerince bütün tedbirler alınmasına rağmen bu durumun ortaya çıkması önlenememiştir.” demiştir.⁴⁴

³⁷ “Feyzioğlu: CGP, yapıcı hizmetlerin çimentosudur”, Milliyet, 25 Nisan 1977, s. 6

³⁸ “Türkeş: Bu seçimlerde iktidar ortağı olacağız”, Milliyet, 25 Nisan 1977, s. 6

³⁹ “Erbakan: AP gibi yabancı sermayenin trafik memuru değiliz.” Milliyet, 25 Nisan 1977, s. 6

⁴⁰ “Ecevit, Niksar’ da MHP ve AP’ lilerin saldırısına silahlı saldırısına uğradı”, Cumhuriyet, 27 Nisan 1977, “Ecevit silahlı saldırıya uğradı”, Milliyet, 27 Nisan 1977

⁴¹ “Erzincan’ da Ecevit’ e ateş açıldı”, Cumhuriyet, 29 Nisan 1977

⁴² 1 Mayıs olaylarından önce Tercüman gazetesinde Rauf Tamer şöyle yazar: ““Evet...bugün mühimdir. Ecevit’in ‘devlet nerede?’ sorusunu, bugün İstanbullular ve Ankaralılar hep bir ağızdan terennüm ederek, evlerine kapanacaklar...”

“Bir tuhaf rüzgar esecek. Arabalar tahrip edilecek. Camlar kırılacak. İnşallah aldanırız ama kanlar akacak.” şeklinde bir yazı yazmış aynı zamanda 1 Mayıs olayları ile beraber 5 Haziran da yapılacak olan seçimlere de etki etmiş diyebiliriz. 28 Nisan günü Sabah’ta Mustafa Cerit: “... dışarıdan gelecek destekten de fayda umarak, ihanetlerini fiiliyata dökebilirler! Nitekim, aylar öncesinden bu yıldönümü için hazırlıklar yapılmıştır... Mesulleri, yürüyüşleri tertipleyen sendikacılar kadar, buna müdahale etmeyen ve tedbir almayan makamlar ve idareciler olacaktır. Son pişmanlık fayda vermez.” yazmıştı. “1 Mayıs 1977 katliamını bir de Hasan Yalçın’ dan okuyun”, Ulusal Kanal, 17 Haziran 2012 bkz. <https://www.ulusal.com.tr/gundem/1-mayis-1977-katliamini-bir-de-hasan-yalcin-dan-okuyun-h3690.html>

⁴³ İlk başlarda ölü sayısı 33’ le başlamış daha sonra artmıştır.

⁴⁴ “Hükümet olağanüstü toplantı”, Cumhuriyet, 2 Mayıs 1977

MSP Lideri Erbakan Niğde ve Aksaray’ da yaptığı konuşmalarda, “AP’ nin bu millete refah getirmeyeceğini” söylemiş, “CHP’ nin de solculuk edebiyatı ile dar gelirliileri fırsat buldukça ezdiğini öne sürmüş, Taksim olaylarıyla ilgili de “Bu Taksim olaylarında yabancı ajanların parmağı vardır. Kirli ellerini Türkiye’ den çeksinler. MSP olarak anarşik olayların karşısındayız. Bombaların, dinamitlerin, silahlarını bizim görüşümüzde yeri yoktur” demişti.⁴⁵

İzmir’ de konuşan Bülent Ecevit, “Bazı çıkar çevrelerinin gölgesinde ve güdümünde bir CHP-AP koalisyonu hayal edildiğini, ancak bu hayalin gerçekleşmeyeceğini söylemiş ve “AP ile koalisyon kurmayız, kuramayız. Kurarsak, kendi kendimize, halka, demokrasiye ve Devlete ihanet etmiş oluruz” demiştir. 7 Mayıs’ ta İzmir’ deki konuşmasında 1 Mayıs İşçi Bayramı sırasında meydana gelen olaylara da değinen Ecevit, olayı “Seçimlerde CHP’yi destekleyecek kuruluşları da yıldırım ve CHP’yi yalnızlaştırmak için başvurulan bir tertip” olarak niteleyerek “Araç olarak sol görüntülü bir takım sorumsuz topluluklar kullanılmış olsa bile, asıl tertipçilerin onlar olabileceğini sanmıyorum. Devlet içinde yer almakla beraber, demokratik hukuk devletinin denetim alanı dışında kalan bazı örgütlerin bu olaylarda başlıca etken olduğu kanısındayım” demiş ve AP ile ilgili de, “AP ile ilgili koalisyon kurarsak, kendi kendimize, halka demokrasiye ve devlete ihanet etmiş oluruz.” demişti.⁴⁶ 9 Mayıs’ ta Isparta ve Antalya da konuşan Ecevit, “Düzen değişikliğinin anayasa gereği olduğunu, hem somunu daha hızlı büyüteceğiz ve bölüştüreceğiz, hem de en ileri ölçüde özgürlükçü demokrasiyi gerçekleştireceğiz” demiştir.

MSP lideri Erbakan Samsun’ da yaptığı konuşmada, “1950’ de DP’ ye oy verenleri bu seçimlerde MSP’ ye oy vermeye” çağırılmış, seçimlerden sonra hükümeti kuracaklarını söyleyen Erbakan, “5 ana koldan ilerliyoruz. İktidara geleceğiz.ve CHP ile AP’ yi ambara koyacağız” demiştir.⁴⁷ 9 Mayıs’ ta MSP Genel Başkanı Erbakan Afyon, Uşak ve Denizli’ de yaptığı konuşmalarda, “CHP ve AP, Amerikalılara yaranmak için birbirleriyle yarışıyorlar. Şu anda Demirel Londra’ya koşup gitmiştir. Carter’le görüşerek ona yaranma gayreti içindedir.” demiştir.⁴⁸

MSP Genel Başkanı Erbakan, partisinin Sakarya’ da düzenlediği açık hava toplantısında, “MSP’ nin 250 milletvekili ile iktidara geleceğini ve milli görüşe değer veren bir hükümet kuracağını, CHP ve AP’ nin düşüncesi, sadece maddi olarak kavak gibi büyümüş bir Türkiye’ dir.” açıklamalarını yapmıştı.⁴⁹ DP Genel Başkan Yardımcısı Faruk Sükan, Çumra İlçe Kongresinde yaptığı konuşmada Demokrat Parti’ nin 6 Haziran’ da iktidar ortağı olacağı, ülkeyi huzur ve sükuna kavuşturacağını, ileri sürmüştür.⁵⁰

14 Mayıs günü Adana’ya gelen Ecevit, Kuruköprü alanında çok büyük bir kalabalığın katıldığı mitingde yaptığı konuşmada, CHP’nin 5 Haziran seçimleri ile iktidara geleceğini yinelemiş ve önceki günkü basın toplantısında AP’nin 1977 seçin beyannamesini açıklayan Süleyman Demirel’in suçlamalarını da cevaplandırarak “Savcıların alamadığı Demirel’in ifadesini 5 Haziran günü millet alacaktır” demiş aynı zamanda “ithalat karşılıklarını

⁴⁵ “Necmettin Erbakan”, Cumhuriyet, 7 Mayıs 1977

⁴⁶ “CHP-AP Koalisyonu hayaldir”, Cumhuriyet, 8 Mayıs 1977, “Ecevit: CHP-AP Koalisyonu Hayali Gerçekleşmez”, Milliyet, 8 Mayıs 1977

⁴⁷ “Erbakan:1950’ de DP’ ye oy verenlerin bu kez MSP’ ye oy vermelerini istesi.” Milliyet, 8 Mayıs 1977

⁴⁸ “Erbakan AP ve CHP’yi”, Cumhuriyet, 10 Mayıs 1977, “Erbakan: Demirel, Carter’ e yaranmak için koşup gitti”, Milliyet, 10 Mayıs 1977

⁴⁹ “Erbakan: MSP 250 milletvekili çıkartıp iktidar olacak”, Milliyet, 9 Mayıs 1977

⁵⁰ “Sükan”, Milliyet, 12 Mayıs 1977, s. 6

ödeyemeyen, yabancı bankalara karşılıksız çekler gönderen, en ağır koşullarla bile borç bulamayan bir Türkiye var.” demişti.⁵¹

14 Mayıs’ ta seçim gezilerini başlatan Demirel CHP’ ye çatmış, “Ülkenin idaresi huzuru ve kalkınması için millet Halk Partisine gereken dersi verecektir. Halk Partisi millettten cüret ve cesaret almamalıdır, yapılacak iş bellidir. Halk Partisi millettten bir daha şamar yemelidir” demiş, Ecevit için “Bu düzeni yıkacağız diyenler var. Gerçek olarak düzenin bozuk olduğunu iddia ediyorlar. Soruyoruz. Bu düzeni yıkıp yerine ne koyacaksınız. Cevap yok. Nasıl koyacaksınız?” demişti.⁵²

15 Mayıs öğleye doğru Trabzon ve öğleden sonra Eskişehir de konuşan Ecevit, “Türkiye’deki kanlı olayların kaynağı sömürü düzenidir. Biz sömürüye son vererek kavganın kaynağını kurutacağız.” demiştir. AP ile MSP arasındaki kavganın bir “Ganimet kavgası” olduğunu belirten Ecevit’in Trabzon ve Eskişehir konuşması şöyledir: “Cumhuriyet Halk Partisinin 1974’deki hükümet ortaklığını neden yedi aydan çok sürdüremediği, herhalde, ortağımızın içyüzü ortaya çıktıkça, daha iyi anlaşılmaktadır. Adalet Partisiyle Milli Selamet Partis, vurgun ve sömürü düzenininin siyaset alanındaki temsilcileridir. Milliyetçi Hareket Partisi de, vurguncuların silahlı koruyucusu.” demişti.⁵³

Erzurum’ da seçim kampanyasını başlatan Demirel CHP’ ye çatmış “Rejim düşmanlarının elebaşısı Halk Partisidir. Sulfatanın şekerle sarılması onun mahiyetibi değiştirmez. Halk Partisi ülkeyi idare edemiyor, Türkiye’ yi idare edebilecekleri de rahat bırakmıyor. Bunun tek çaresi vardır. Halk Partisi milletvekillerinden cüret ve cesaret almalarıdır. Halk Partisi ittifak kurduğu rejim düşmanları ile baş başa bırakılmalıdır. Millettten bir şamar daha yemelidir.” demiş,⁵⁴ DP Genel Başkanı ise Bozbeyli Alibeyköy’ de yaptığı konuşmada, “Türkiye büyümüyor şişiyor, bir gün bu şiş gövdeyi bacaklar taşımayacak duruma gelecektir.” demiş devam eden konuşmasında partisinin güçlü Türkiye’ nin oluşmasında en büyük yardımcı olacağını söylemiştir.

15 Mayıs’ ta Gaziantep’te konuşan Erbakan, “Yeniden Büyük Türkiye” adı ile düzenlenen MSP mitingine katılan Genel Başkan Necmettin Erbakan, 5 Haziran’dan sonra bütün okul kitaplarını değiştireceğini söylemiş ve “Mümkün olsaydı tüm okulları imam hatip okulu haline getirirdik” demiştir.⁵⁵ CGP lideri ise, “CGP, kendi yakınlarını haram yollardan zengin edenlerin partisi partisi değildir. CGP (birader)el parti değildir. CGP’ nin Allah’ tan ve vicdanlarından başka kimseden korkmayan inançlı milliyetçiler topluluğu olduğunu” belirmişti.⁵⁶

17 Mayıs’ ta Yozgat ve Kırıkkale’ de yaptığı konuşmalarda genellikle CHP’ ye ve bu arada MSP’ ye hücum etmişti. Demirel MSP’ yi, “Ne idüğü belirsiz bir milli görüş safsatasının savunucusu” olmakla suçlamış, öte yandan MSP’ lilerin tutumu nedeniyle Yozgat’ taki konuşmasını yarıda kesmişti.⁵⁷

18 Mayıs’ ta Bolu, Sakarya, Kocaeli’ de yaptığı konuşmada, “MSP anahtarı her kapıyı açarsa, anahtar değildir, olsa olsa maymuncuk olur”, demiş, Bolu da ise, “Siyasi istikrarın askıda kalmasının ve yanlış ellere geçmesinin ülkemize zarar vereceğini” öne sürmüş, “Koalisyon idarelerine gidilmemesini” istemiş, CHP’ ye çatarak şunları söylemişti:

⁵¹ “Ecevit: Demirel hesap verecek”, Cumhuriyet, 15 Mayıs 1977

⁵² “Demirel: CHP ile millet önünde millet için hesaplaşacağız”, Cumhuriyet, 15 Mayıs 1977

⁵³ “AP ile MSP vurgun..”, Cumhuriyet, 16 Mayıs 1977

⁵⁴ “Demirel: MSP’ ye verilmiş olan oy CHP’ ye verilmiş olur”, Milliyet, 15 Mayıs 1977, s. 6

⁵⁵ “Erbakan”, Cumhuriyet, 16 Mayıs 1977

⁵⁶ “Feyzioğlu: CGP biraderci değildir.”, Milliyet, 17 Mayıs 1977, s. 6

⁵⁷ “Demirel’e göre”, Cumhuriyet, 18 Mayıs 1977, “Demirel”, Milliyet, 18 Mayıs 1977, s. 7

“CHP ülkeyi idare edemeyeceğini göstermiştir. 1950’ den bu yana yapılmış 7 seçimde millet iktidara getirmemiştir, yine de getirmemiştir. Çünkü millet, dirlik, düzen istiyor.” demişti.⁵⁸ Rize, Ordu, Giresun’ da konuşma yapan Erbakan, “Anarşinin tamamen ortadan kaldırılması, seçim sonrasında MSP’ nin belli başlı görevlerinden biri olacaktır” demiş, ders kitaplarını değiştirerek, milli ve manevi değerlere bağlı gençler yetiştireceklerini öne süren Erbakan, “Sekiz tedbiri ve icraatı anarşinin ortadan kalkması için, barış, kardeşlik ve huzur için zaruri görüyoruz. Bunların başında maârifin millileştirilmesi gelmektedir. Ayrıca, memleket evlatlarının tamamının kalbi inançla ve yeniden büyük Türkiye meşalesinin yakılmasıyla doldurulmalıdır.” nutkunu söylemişti.⁵⁹ Türkeş ise Erzincan ve Gümüşhane’ de yaptığı konuşmada Türk halkının yıllardır kısır politik çelişmeler için de ilmi gelişmelerden mahrum bırakıldığını öne sürerek başladığı konuşmasında, “Bu mahrumiyet sonucu 1. Sanayi Devrimi Türkiye tarafından gerçekleştirilmemiş, Türk insanı makine gücü yerine, kol gücü ile iş görmeye mahkum edilmiştir. MHP içinde birleşen Türk Milliyetçisi ilim adamlarının, mühendis, teknisyen ve işçilerin hedefi dünya devletleri ile olan aramızdaki farkı kapatarak Türk insanını 2. Sanayi devrimi sonuçlarına sahip kılmaktadır...” açıklamasını yapmıştı.⁶⁰

19 Mayıs günü Demirel İstanbul Bayrampaşa ve Trakya Bölgesinde yaptığı konuşmalarda özellikle CHP’ ye çatmış, devletin temelini dinamit atanlara artık dur demenin zamanı geldiğini söyleyerek, “Sandığa gidin, kır atın böğrüne damgayı basın” demişti.⁶¹ Türkeş, Ortak Pazar karşı çıkmış ve “Ortak Pazar’ a Hayır diyoruz.” demiş, aynı zamanda devam eden konuşmasında “MHP, komünizme karşı olduğu kadar gene bir enternasyonalist görüş olan kapitalizmin de karşısındadır. Bu sebeple milletlerarası kapitalizmin revizyona uğramış yeni birliği olan Avrupa Ekonomik Topluluğu’ na üyelik hususunda karşı çıkmaktayız.” söylemini dile getirmişti.⁶²

21 Mayıs’ ta Malatya’ da konuşan Ecevit özellikle İsmet İnönü ve demokrasinin kurulmasında onun büyük katkısı üzerinde durmuş, tarihe mal olmuş bu devlet adamının örnek davranışlarındaki unsurları anlatarak, “Çağımızda gelişme sürecindeki ülkeler arasında, çeyrek yüzyıldır demokrasiyi sürekli yaşatabilmiş tek ülke Türkiye’ dir.” demiş, 1920 yıllarında Atatürk’ ün yeni bir devleti kurarken birinci aşamada Cumhuriyeti, ikinci aşamada demokrasiyi kurmayı düşündüğünü belirten Ecevit, üçüncü ve son aşamanın halk iktidarı olacağını söylemiş, “Şimdiye kadar ekonomik sıkıntılar bahane edilerek, genellikle halka kemer sıkırıldı. Fakat biz halka değil, halkı sömürerek semirenlere kemer sıkıracakız” şeklinde konuşmuş, bu sırada Ecevit’ in konuşması biteceği sıra bir bankanın nünde bomba patlamıştı. Ecevit Malatyalılara, “Malatyalılar ben ayaktayım. Bu patlayan Demirel’ in demokrasisidir.” açıklamasını yapmış, Ecevit’ in bu sözleri üzerine ortalık biraz sakinleşmişti.⁶³

MSP Genel Başkanı Erbakan, Bitlis, Muş ve Bingöl’ de yaptığı konuşmada, “Bu milletin bütün evlatları bin yıllık görüşleri olan milli görüşe bağlıdır. Bundan bi haber Avrupa taklitçileri 5 Haziran da tasfiyeye uğrayacaklardır.”⁶⁴ Kayseri’ de açık hava toplantısında konuşan Türkeş, “Türkiye, içinde bulunduğu jeopolitik durum gereği her sahada olduğu gibi, milli harp sanayinde de güçlü olmak zorundadır. Çağımız dünyasında görülen siyasi ve ekonomik mücadelelerin, harp sanayini kuramamış ülkeler üzerindeki olumsuz etkileri

⁵⁸ “Demirel: MSP olsa olsa maymuncuk olur dedi.”, Cumhuriyet, 19 Mayıs 1977

⁵⁹ “Erbakan: Dini inanca baskı yapana ceza verilmeli”, Milliyet, 18 Mayıs 1977, s. 6

⁶⁰ “Türkeş: Türk insanı bilgisayar çağına sokulmalıdır.”, Milliyet, 18 Mayıs 1977, s. 6

⁶¹ “Bayrampaşa ve”, Cumhuriyet, 20 Mayıs 1977, s. 11

⁶² “Türkeş: Ortak Pazar’ a <Hayır>”, Milliyet, 19 Mayıs 1977, s. 7

⁶³ “Ecevit: Halkı değil, halkı sömürenlere kemer sıkıracakız.”, Cumhuriyet, 22 Mayıs 1977

⁶⁴ “Erbakan”, Milliyet, 21 Mayıs 1977, s. 7

herkesçe bilinmektedir.” açıklamasını yapmıştı.⁶⁵ Bozbeyli ise, “Demirel Başbakan olursa komünizm 50 yıl değil, 150 yıllık yol alır. Eskiden mücadele İsmet Paşa ve kardeşine verilirdi., bugünde Demirel ve yeğeniyle Erbakan ve kardeşine karşı veriliyor.” demişti.⁶⁶

Samsun ve Giresun’ da konuşan Ecevit, Demirel’ in Seçimlere üç gün kala bazı olaylar olacağına” ilişkin sözlerini hatırlatarak, “Eğer üç günde içinde olaylar olursa bunun hesabını Demirel’ den soracağız.” demiş, Ecevit “Eğer Başbakan bu olayları biliyor ve söylemiyorsa, vatan hainidir.” açıklamasını yapmıştır.⁶⁷ Yine Demirel CHP’ ye çatmış, “CHP hesap soracaktı, her yerde bunu söylüyorlar. Af çıkarken kendilerini de affettirenler, hangi yüzle, kimden hesap soracaklar? Sormazlarsa namert oğlu namerttirler. CHP’ nin düzeninde vatandaşların birer devlet işçisi olacaklarını” söylemişti.⁶⁸

Seçime son 3 gün kala liderler artık son konuşmalarını yapıyorlardı. Çankırı’ da konuşan Ecevit, “Türkiye’ de geri bırakılmış bölgelerden başka yurdun her bölgesinde geri bırakılmış yörelerde vardır. Tümüyle halkın kalkınması ve bütün yurdun dengeli gelişmesi ancak halkla devletin el ele vereceği bir düzende, halkın kendi gücünü birleştirerek üretimi artırmaya yönebileceği yatırımlara yönebileceği bir düzende ve kaynakların adaletli dağıtılacağı bir düzende sağlanabilir.” demiştir.⁶⁹ İstanbul’ da Taksim mitingi yapan Adalet Partisi ve mitinge katılan Celal Bayar halkı selamlamıştı. Taksim Mitinginde konuşan Demirel CHP’ ye çatmış, “Fatih’ in ve Atatürk’ ün ülkesine Lenin’ ni getirdiğini, dünya sosyalistlerinin Türkiye’ deki temsilcisi olduğunu, milletin iradesine dış kaynaklı ipotekler koyduğunu, İstanbul sokaklarına caniler saldırdığını” söylemiş, Taksim olaylarının sebebinin CHP olduğunu, meydanda Maoculara, Lenincilerin savaş yaptığını öne sürmüş, “Taksim Meydanı faciası milletimize komünizm tehlikesini ve onu tehlike saymayan Halk Partisi’ nin anarşiyi ne ölçüde desteklediğini göstermiyorsa, başka hiçbir olay bu gerçeği açığa çıkaramaz.” diyen Demirel CHP’ yi suçlamıştı.⁷⁰

Celal Bayar ve AP Mitingi, 2 Haziran 1977, Milliyet

3 Haziran 1977 günü belki de CHP Bülent Ecevit önderliğinde en kalabalık mitingini yapacaktı. Süleyman Demirel, Ecevit’ in Taksim mitinginde suikasta uğrayacağını söylemişti.

⁶⁵ “Türkeş”, Milliyet, 21 Mayıs 1977, s. 6

⁶⁶ “Bozbeyli”, Milliyet, 21 Mayıs 1977, s. 7

⁶⁷ “Ecevit”, Milliyet, 1 Haziran 1977, s. 7

⁶⁸ “Demirel”, Milliyet, 1 Haziran 1977, s. 7

⁶⁹ “Ecevit”, Milliyet, 2 Haziran 1977, s. 6

⁷⁰ “Demirel: Geliri az ailelere devlet maaş bağlayacak”, Milliyet, 2 Haziran 1977, s. 7

Kendisinin Sheraton Oteli' nin üst katlarındaki odaların birinde uzun namlulu ve dürbünlü bir silah ile ateş edileceğini bildirmişti.⁷¹

Taksim' e yürüyeceği yollarda biriken halk büyük sevgi gösterisi ile karşılaşmış⁷² ve **“Başbakan Ecevit”** sloganlarıyla karşılaşmıştı. Bülent Ecevit konuşmasında, *“Türk halkı bir kez bu düzeni değiştirmeye karar vermiştir. O karar noktasına gelen halk ben duralasam beni de aşarak amacına erişir.”* demiş, kendisi için can güvenliğini sağlamasını istemenin ayrıcalık istemek olacağını belirten Ecevit, *“Kendi güvenliğini ancak halkın güvenliğiyle birlikte sağlayabileceğini”* söylemişti.⁷³ Ve mitingde on olarak:

“Çilenin sonu yakındır artık.

5 Haziran' da zafer halkımızdır.

Zaferiniz şimdiden kutlu olsun arkadaşlarım”⁷⁴

İstanbul halkının çoğunluğu dün yollar boyunca ve taksim alanına CHP liderine büyük ilgi ve Sevgi gösterdi.

4 Haziran 1977, Cumhuriyet

⁷¹ “İhbar Başbakan’ dan geldi: Ecevit’e suikast yapılacak”, Cumhuriyet, 3 Haziran 1977, “ Ecevit: Demirel bana Taksim’ de suikast yapılacağını bildirdi”, Milliyet, 3 Haziran 1977

⁷² Taksim’ de hiçbir olay çıkmamış ve miting sorunsuz geçmişti. “CHP MİTİNGİ BÜYÜK KALABALIKLARLA YAPILDI, HİÇ BİR OLAY ÇIKMADI”, Milliyet, 4 Haziran 1977

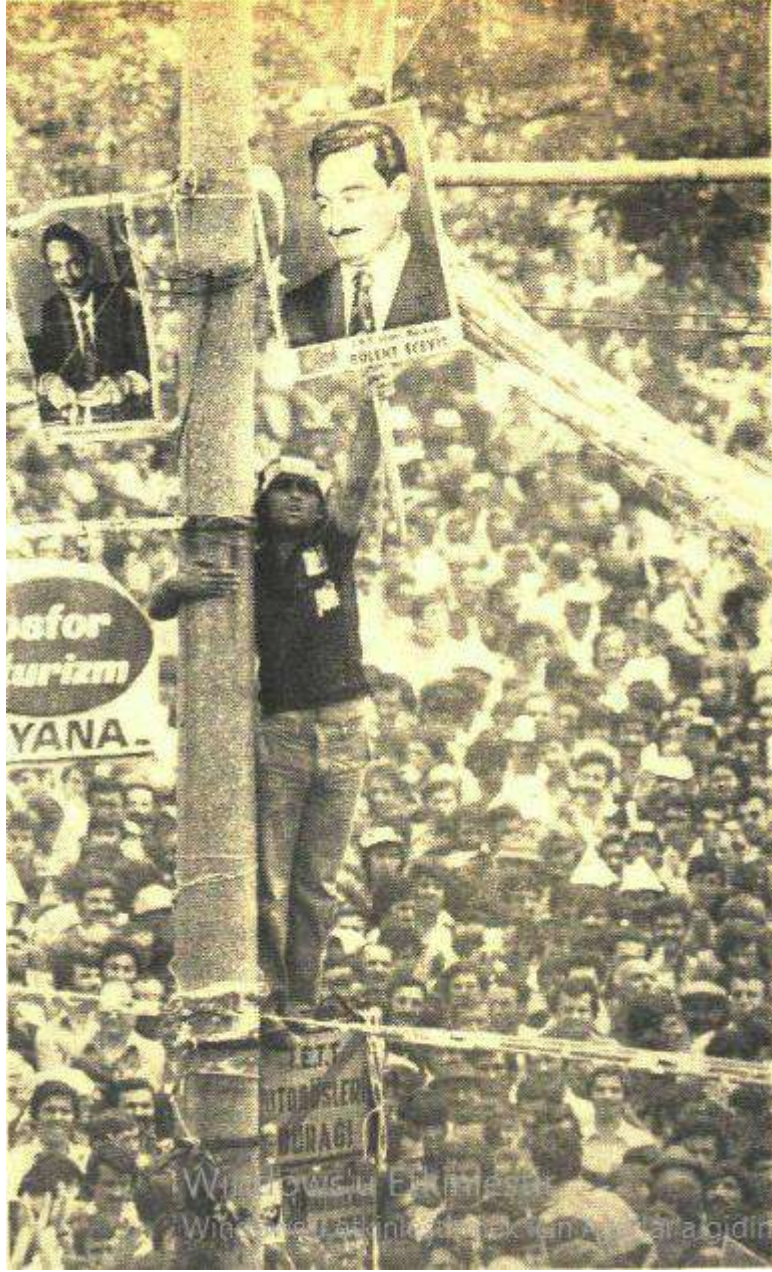
⁷³ “Ecevit: Halk kararını vermiştir”, Cumhuriyet, 4 Haziran 1977

⁷⁴ “Ecevit: Seçime hayır derlerse, bir daha yaparız, biz hazırız”, Milliyet, 4 Haziran 1977, s. 7

Ecevit' in seçim otobüsü İstiklal Caddesinin çıkışında meydandaki heyecan doruğuna çıktı.

4 Haziran 1977, Cumhuriyet

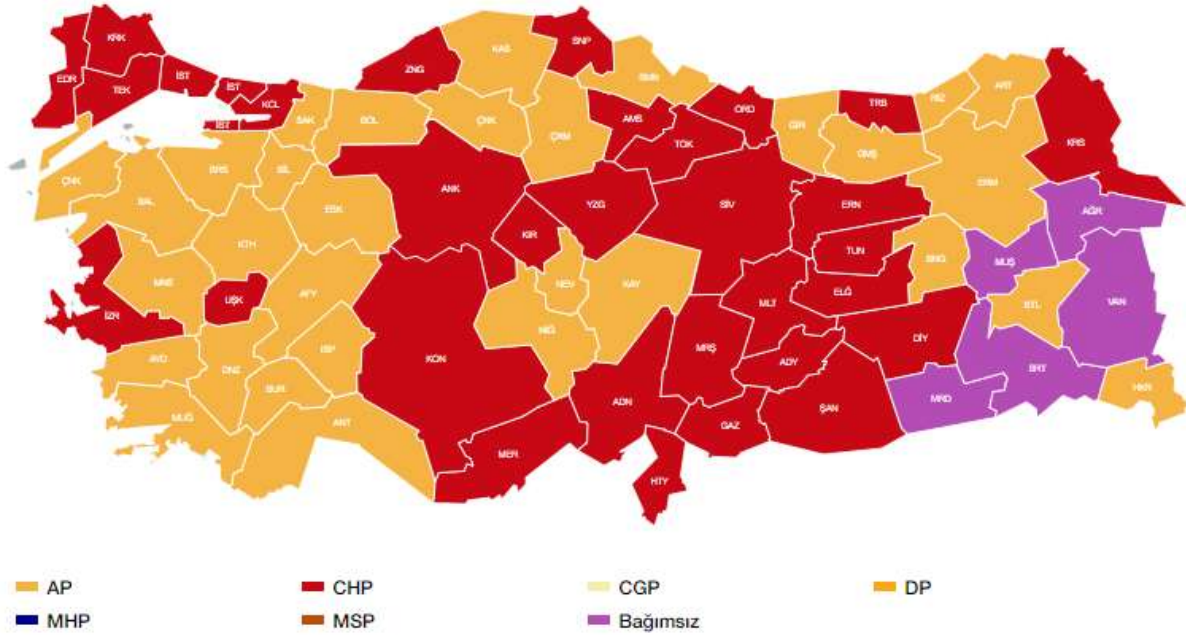
”Demirel gitti artık, şimdi Ecevit geliyor diye tempo tutuluyordu...”
Genç kızlar “Cesaretleri varsa seni değil bizi vursunlar” diye haykırıyorlardı.
4 Haziran 1977, Cumhuriyet,

SEÇİM SONUÇLARI

Bu seçimlere girilirken dönemin temel siyasal özellikleri, 1960'larda yoğun bir biçimde AP'yi destekleyen seçmenin, 1970'lerde tercihini, sistemli bir biçimde AP' den CHP'ye kaydırması, ayrıca MSP ve MHP'nin AP' nin sağ-radikal oylarını kendilerine çekmeye başlamalarıyla küçük, radikal sağ partilerin, anti-sistem bir programla koalisyonların anahtar partileri olmaları ve AP ile CHP'nin birlikte bir koalisyon kurmaktaki isteksizlik veya yeteneksizlikleridir.⁷⁵

5 Haziran' da 21 milyon seçmen olan Türkiye' de, 15 milyon seçmenin sandığa gitmesiyle beraber katılım %72,41 olmuştu.⁷⁶ Seçim sonuçlarına göre CHP %41,38 oyla 213 milletvekili, AP %36,87 oyla 189 milletvekili, MSP %8,56 oyla 24 milletvekili, MHP %6,41 oyla 16 milletvekili, BAĞIMSIZ%2,49 oyla 4, CGP %1,87 oyla 3, DP %1,85 oyla 1 milletvekili çıkarmıştı. CHP tek başına iktidar olamamış, Türkiye yeniden koalisyonlar hükümetleriyle devam edecekti. Bu seçimlerde MC iktidarında bulunan CGP oyları erimiş, aynı zamanda DP ve MSP' nin oyları da düşmüştü. Sağ partilerin oyu 1973 seçimlerine göre AP+MSP+MHP+CGP oy oranları % 61.2' den 1977' de ise yüzde %55.6' ya düşmüştü.⁷⁷

Seçmenlerin büyük bölümünün, oylarını, partilerin icraatlarının çoğunlukla, kısa vadeli çıkarları açısından değerlendirilmesi temelinde değerlendirilebilir.⁷⁸ Parti tercihi ile eğitim düzeyi arasında oldukça güçlü bir ilişki bulunduğu söylenebilir ayrıca seçmenler arasında eğitim düzeyi yükseldikçe de sol' un oyları da artıyor, örneğin lise ve daha yukarı düzeyde eğitim görmüş olanların %70' e yaklaşan bir bölümünün soldaki büyük partiyi desteklediği gözleniyordu.⁷⁹

1977 Seçimleri ve Sonuçları, Yeni Şafak

⁷⁵ Tunca Özgişi, **Türk Parlamento Tarihinde Cumhuriyet Senatosu**, TBMM Basımevi, Ankara, 2012, a.g.e., s. 260

⁷⁶ Seçim sistemi Barajsız d' Hont Sistemi idi.

⁷⁷ "Seçim 1977' den ne çıktı?", Cumhuriyet, 15 Haziran 1977, s. 4

⁷⁸ Devletteki Ülkücü kadrolaşmadan rahatsız olan Sol 1977 seçimlerinde neredeyse blok halinde CHP' yi destekledi. Suavi Aydın, Yüksel Taşkın, a.g.e., s. 282

⁷⁹ "Seçmen kime neden oy veriyor", Cumhuriyet, 3 Eylül 1983, s. 13

CHP' nin gelişmesini şöyle yorumlayabiliriz: 1974 yılında Kıbrıs Barış Harekatı, haşhaş meselesinden sonra kendisine yapılan saldırılar karşısında üstüne yürüyerek gitmesi (saldırıların), suikast ihbarına rağmen eşiyile birlikte mitinge gitmesi vs. etmenler sayılabilir. Ayrıca Bülent Ecevit' in dürüst ve açsözölü kişiliğinin ve sosyal sorunları kitlelere anlatmaktaki ustalığının bu tercihte önemli bir etken olmuş, Ecevit' in “Kıbrıs Fatihii” olarak anılması ve bir prestij getirmesi duygusal anlamda bazı oyların CHP' ye kaymasına etken edecekti.

AP ise, daha çok köylere yönelmiş ve çalışmalar yapmıştı. Ap, mal, can, yonga, köylüye göç, mülkiyet ve hatta anayasa –evet Anayasa- gibi ipucu kavramlarından giderek CHP ile mülkiyetin sonu dönemine gireceğini ilan etmişti, CHP' nin yatırım yapmasını, devlet idaresini bilmediğini, işsizliğin artacağını ilanı ise DP çıkışlı tereddütlü bir seçmen kesimini etkilemiş benzemekte, bu öğelerin kullanılışı CHP' nin seçim şansını doğrudan değilse bile, doğrudan etkilemiş diyebiliriz.⁸⁰ Ayrıca DP' nin bir köy olayı ve Menderes mitolojisinin kırlardaki bir uzantısının olduğunu bilen AP buna göre bir yöntem izlemiş ve oyları kendi bünyesinde toplamaya çalışmıştı. Kırsal seçmenin sandık başına gitmesi de Adalet Partisine yaramıştı.

MSP bu seçimde bir düşünüş yaşamıştı. MSP liderinin seçim kampanyası ise daha çok iş tabanını hefe alan “maneviyattan” çok “sanayileşme hamlesi” ni vurgulayan bir tutum içinde olduğu görülür ve bu yolla kent burjuvazisi içine yeni kökler salınacağı düşünülmüş, ayrıca kırsal kesimdeki belirli oylar MSP' den AP' ye kaymış,

MHP' de ise ırk, Türklük vb. kavramlarına “İslamcılık” düşüncesinin de etkilenmesiyle aynı zamanda MSP' yi de yıpratmış, ayrıca MHP' nin üniversitelerde sürdürdüğü baskılar bu partiyi geniş bir kamuoyu önüne alabildiğinde sevimsiz kılmakta, ancak MHP' nin ne düzeyde karşıtı olursa olsun bu parti seçim kampanyalarında kendi ölçülerine göre başarılı olmuş, başarılı olduğu alanlarda MHP' li adayların kırsal kesimlerde büyük gayretler içinde olduğu görülmüş ve Niğde, Antep, Adana, Çorum' da bu gayretler sonuç vermiş, böylece izlediği duygusal öğelere dayanarak daha ikna edici biçimde oy almış MSP, AP, DP tabanından oy kaydırarak d'Hont sisteminin yardımıyla da Çorum ve Ordu' da CHP' den kıl payı birer sandalye kopararak 18 milletvekillik gurubuna kavuşmuştu.⁸¹

TBP VE TİP ise silik bir seçim geçirmiş ve adlarını fazla duyuramayan birer parti olarak kalmışlardı.

⁸⁰ “Seçim 77' den ne çıktı?”, Cumhuriyet, 17 Haziran 1977, s. 4

⁸¹ “Seçim 77' den ne çıktı”, Cumhuriyet, 19 Haziran 1977, s. 4

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AYDIN, TAŞKIN, Suavi, Yüksel, **1960' tan Günümüze Türkiye Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017

TBMM Kütüphanesi, **Adalet Partisi 1977 Seçim Beyannamesi**

TBMM Kütüphanesi, **Milli Selamet Partisi 5 Haziran 1977 Seçim Beyannamesi**, Seçim Beyannamesi

TBMM Kütüphanesi, **1977 Milliyetçi Hareket Partisi Seçim Beyannamesi**, Ankara, 1977

ÖZGİŞİ, Tunca, **Türk Parlamento Tarihinde Cumhuriyet Senatosu**, TBMM Basımevi, Ankara, 2012

GAZETELER VE SÜRELİ YAYINLAR

Cumhuriyet

Milliyet

Ulusal Kanal

Yeni Şafak

TEZLER

GÜLBAY, Alper, **12 Mart' tan 12 Eylül' e Türkiye' de Seçimler Ve Sonuçları**, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2017

ÖZDİNÇ, Fuat, **Hegemonya Krizi ve Türk Sağı: Birinci Milliyetçi Cephe Örneği**, Gazi Üniversitesi Kamu ve Yönetimi Ana Bilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilimler Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2013